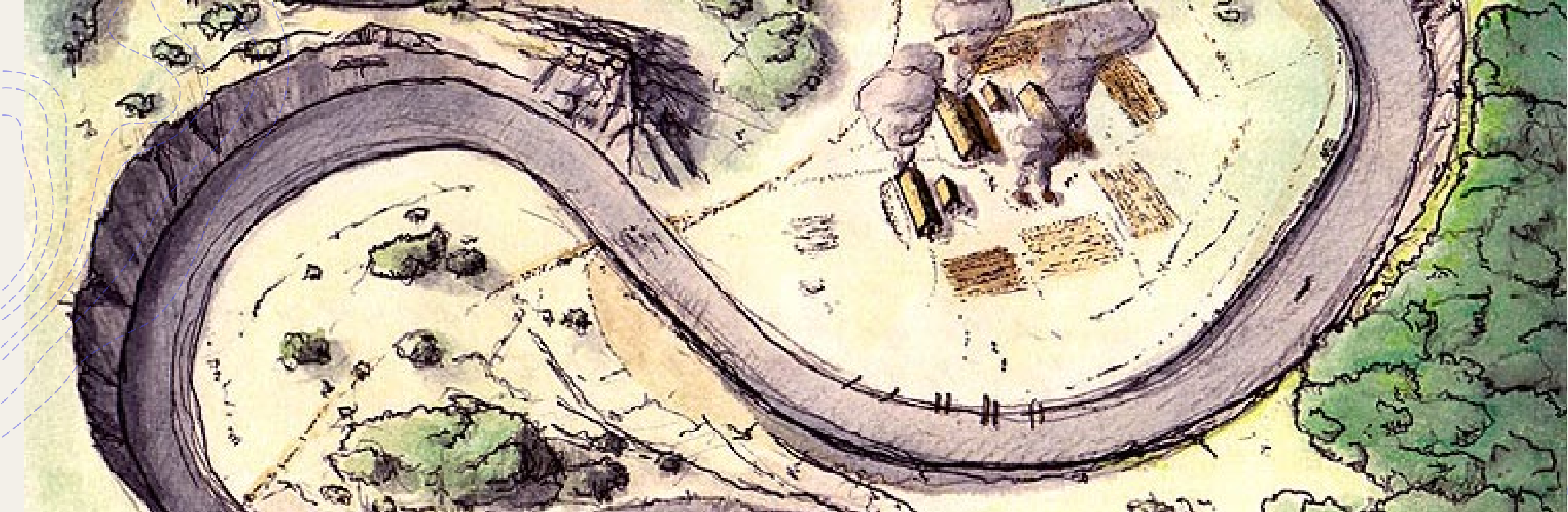

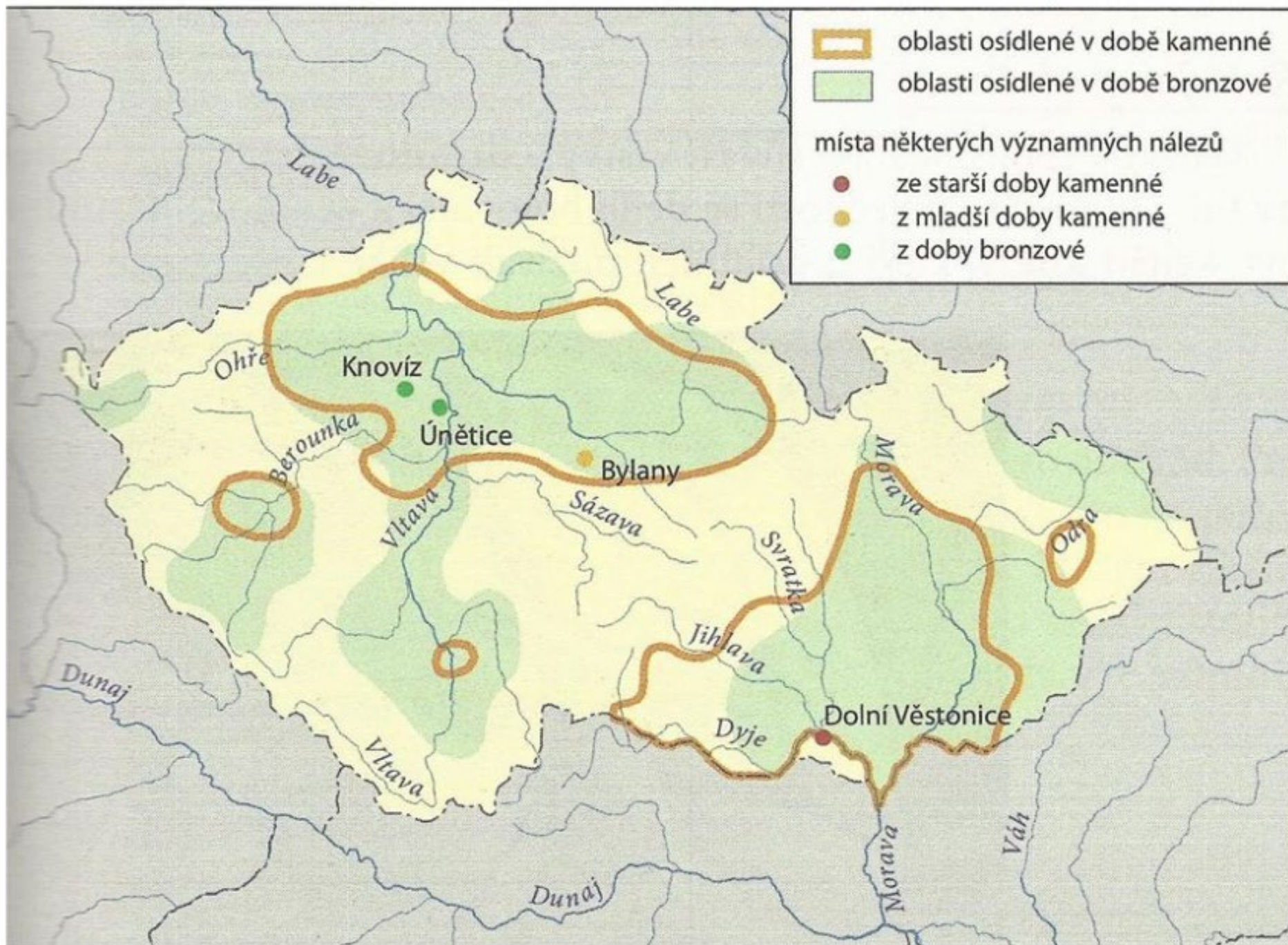

Společnost a neživá příroda v regionu střední Evropy

**Kurz univerzitního základu
*podzimní semestr 2024 / 3***

Vývoj osídlení

PAMÁTKY OBDOBÍ PALEOLITU A MEZOLITU

MONUMENTS FROM THE PERIOD OF PALAEOLITHIC AND MESOLITHIC

Alena Knechtová, Petr Vachůt

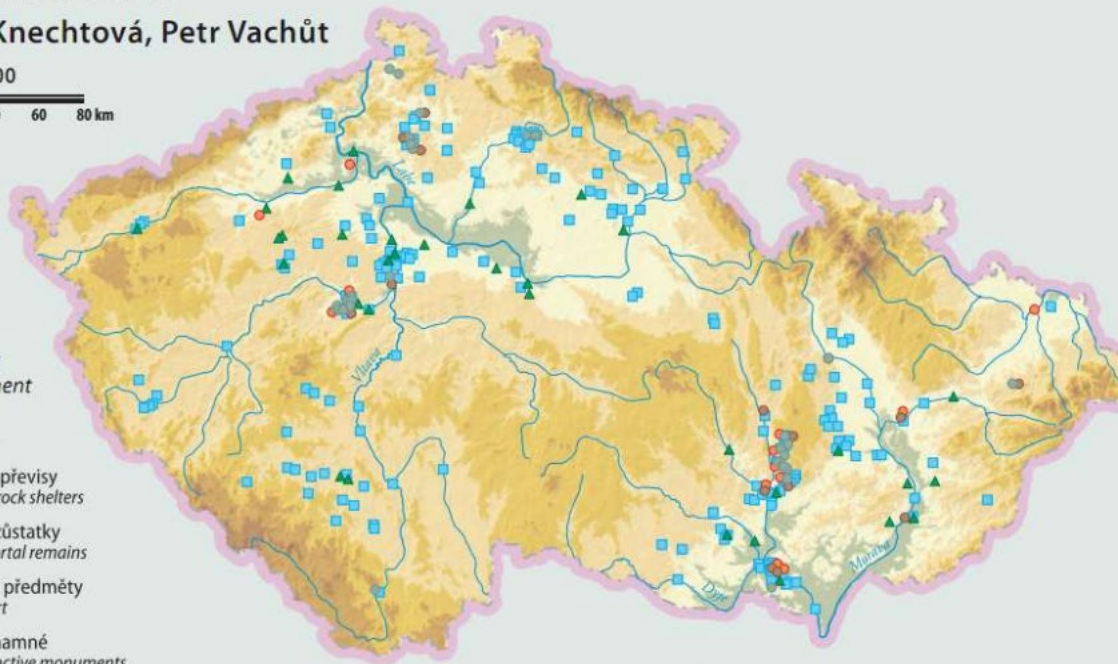
1 : 4 000 000

0 20 40 60 80 km

Typ památky

Type of monument

- osídlení
settlement
- jeskyně a převisy
caves and rock shelters
- lidské pozůstatky
human mortal remains
- umělecké předměty
pieces of art
- ▲ jinak významné
other distinctive monuments

Zdroj / Source: Národní památkový ústav, Praha.

99

PAMÁTKY DOBY BRONZOVÉ

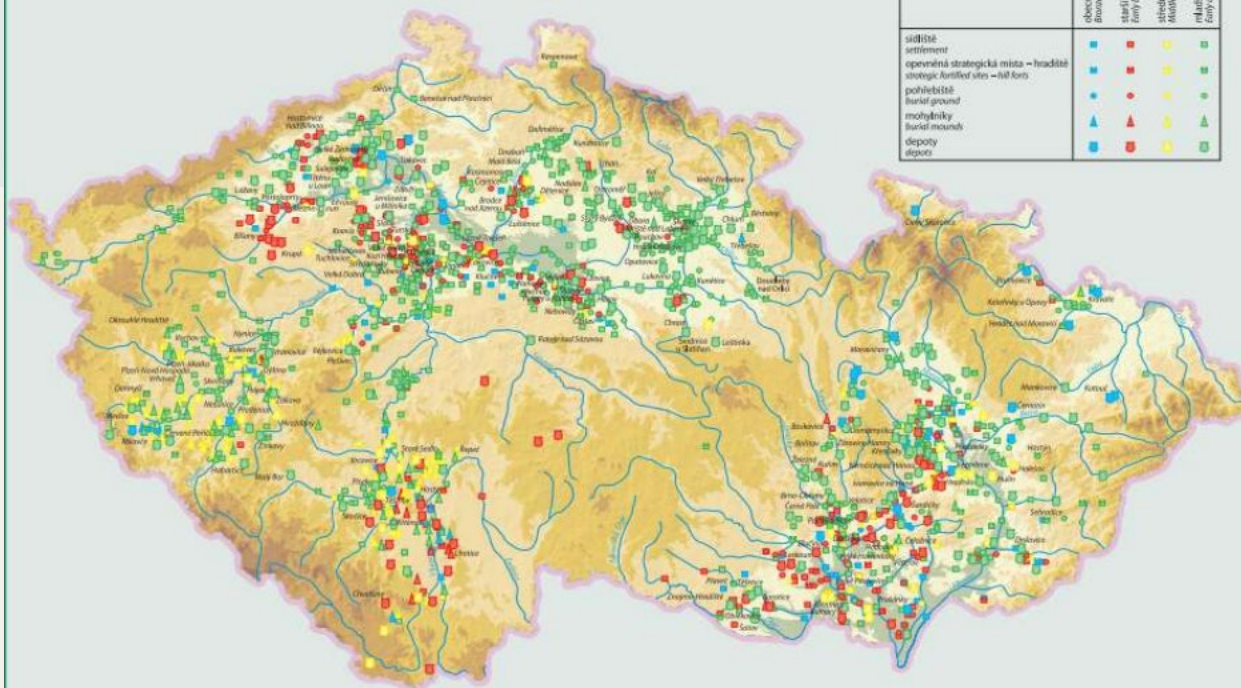
MONUMENTS FROM THE BRONZE AGE

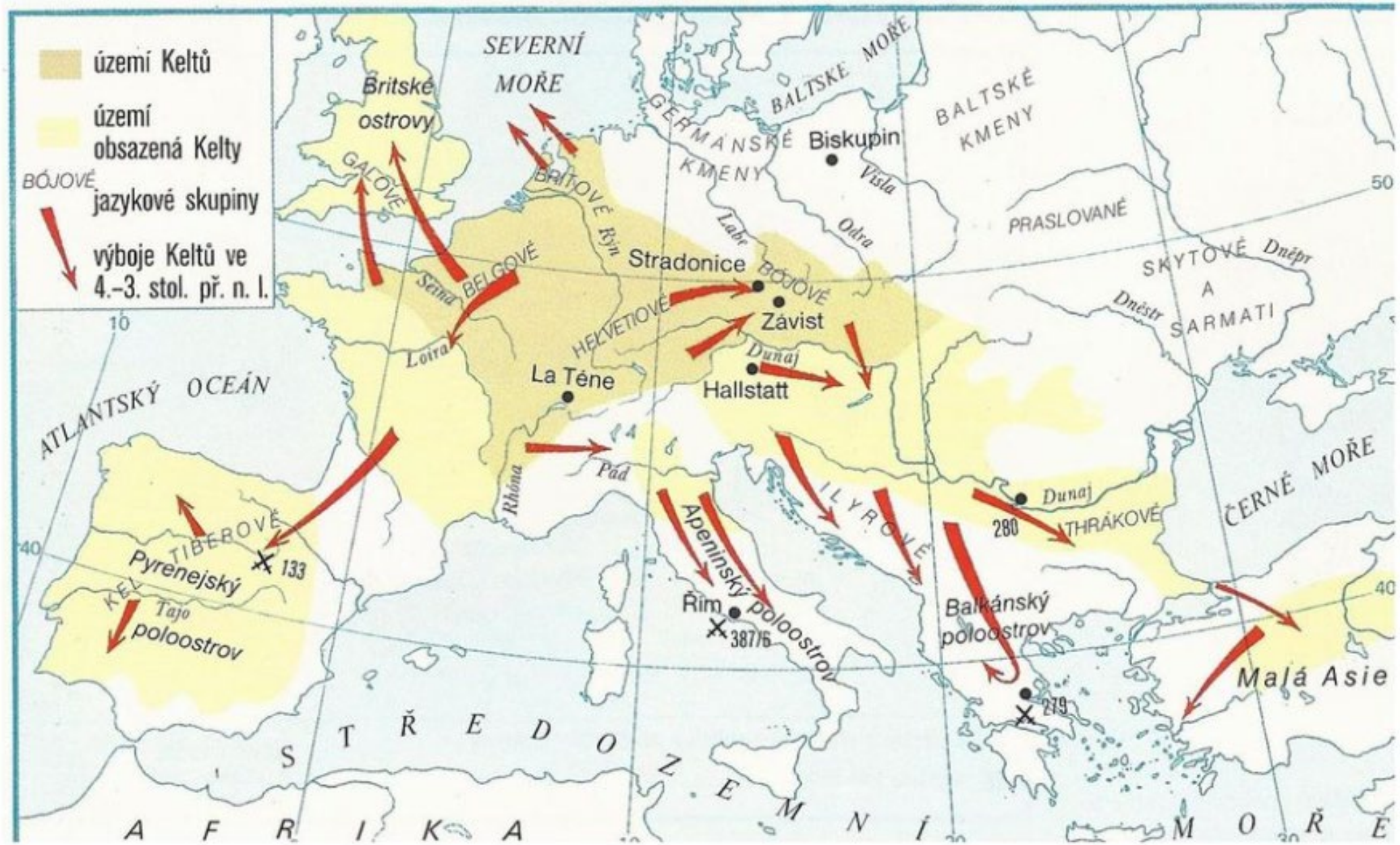
Alena Knechtová, Petr Vachůt, Lenka Militká

1 : 2 000 000

0 10 20 30 40 50 km

Typ památky Type of monument	Osídlení podle období Settlement by historical eras			
	období v období bronzové Bronze Age in general	starší doba bronzová Early Bronze Age	střední doba bronzová Middle Bronze Age	mladší a pozdní doba bronzová Early and Late Bronze Age
osídlení settlement	■	■	■	■
opevněná strategická místa – hradiště strongly fortified sites – hill forts	■	■	■	■
pořehřbitví burial ground	■	■	■	■
mohylníky burial mounds	■	■	■	■
depoty deposits	■	■	■	■

PAMÁTKY DOBY ŘÍMSKÉ A OBDOBÍ STĚHOVÁNÍ NÁRODŮ

MONUMENTS FROM THE ROMAN ERA
AND ERA OF THE MIGRATION PERIOD

Alena Knechtová, Petr Vachůt,
Dagmar Vorlíčková

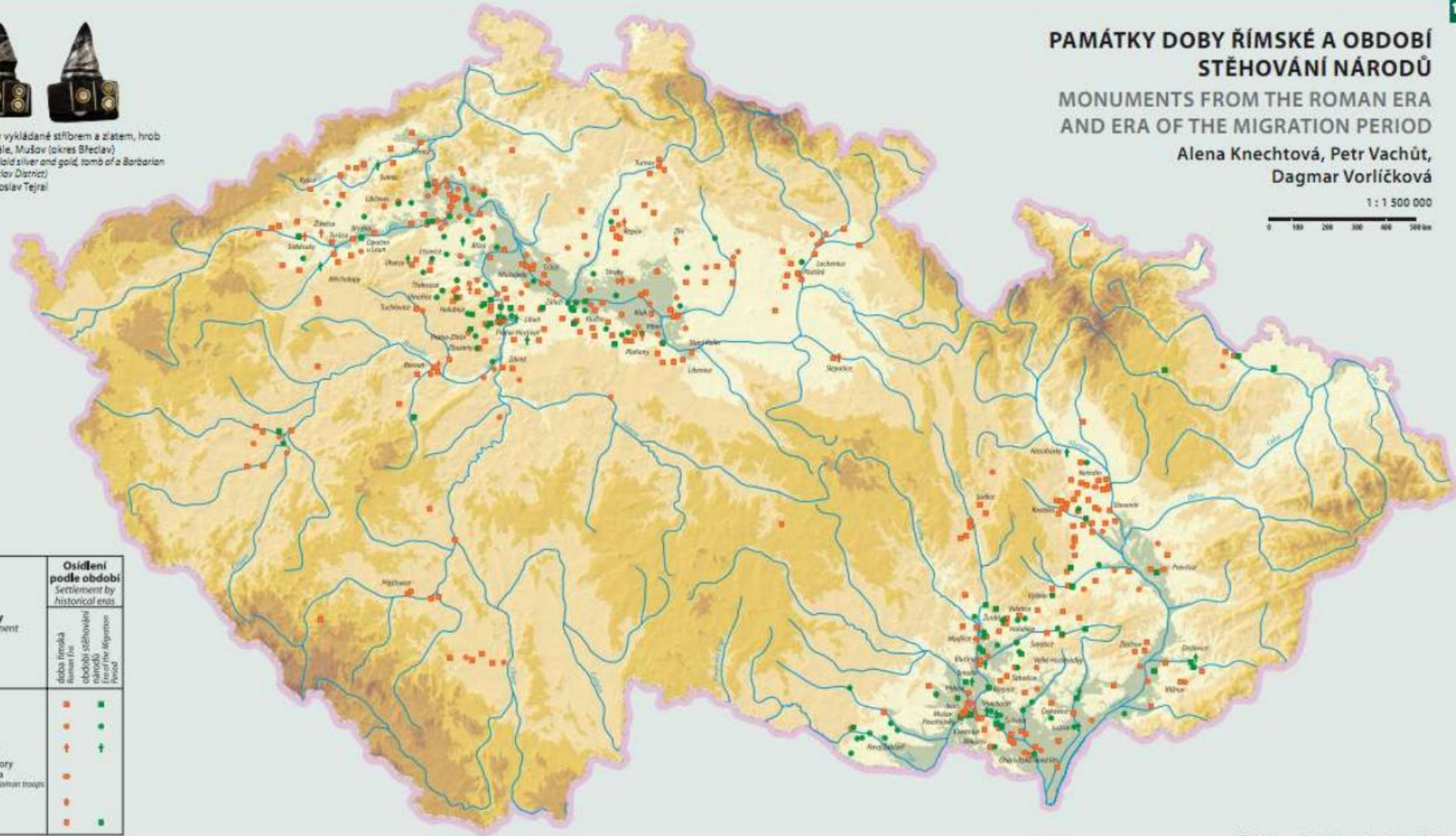
1 : 1 500 000

0 100 200 300 400 500 km

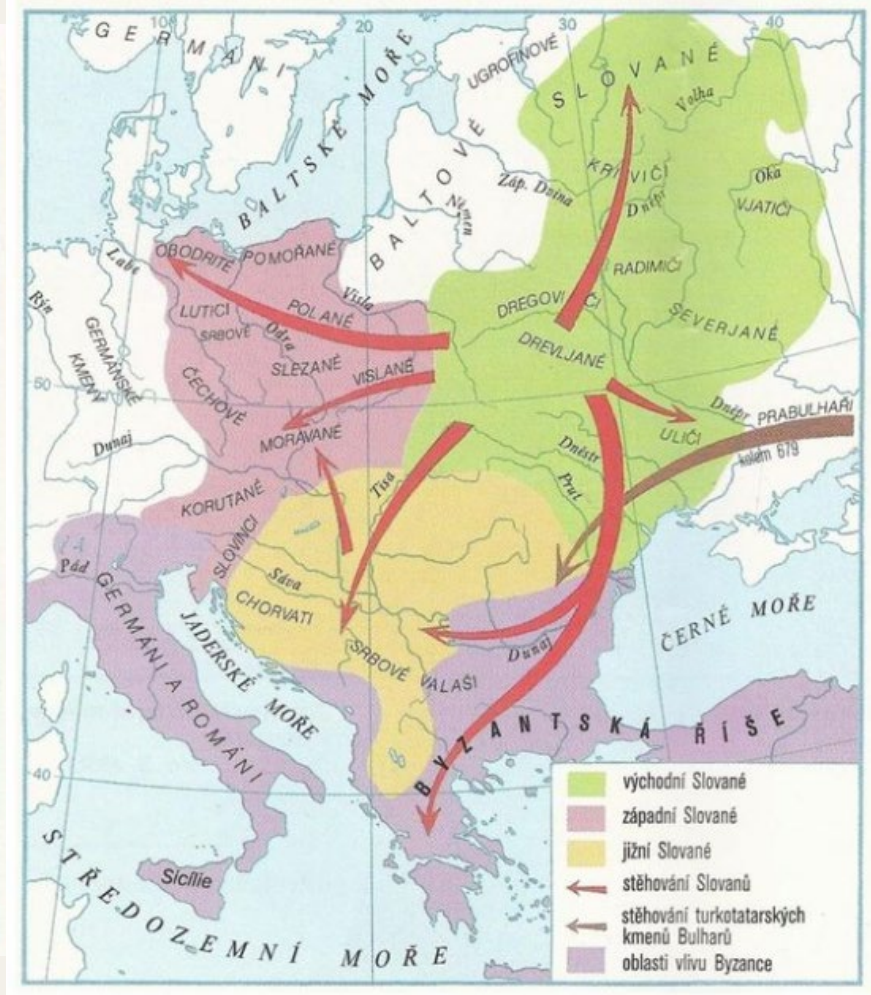
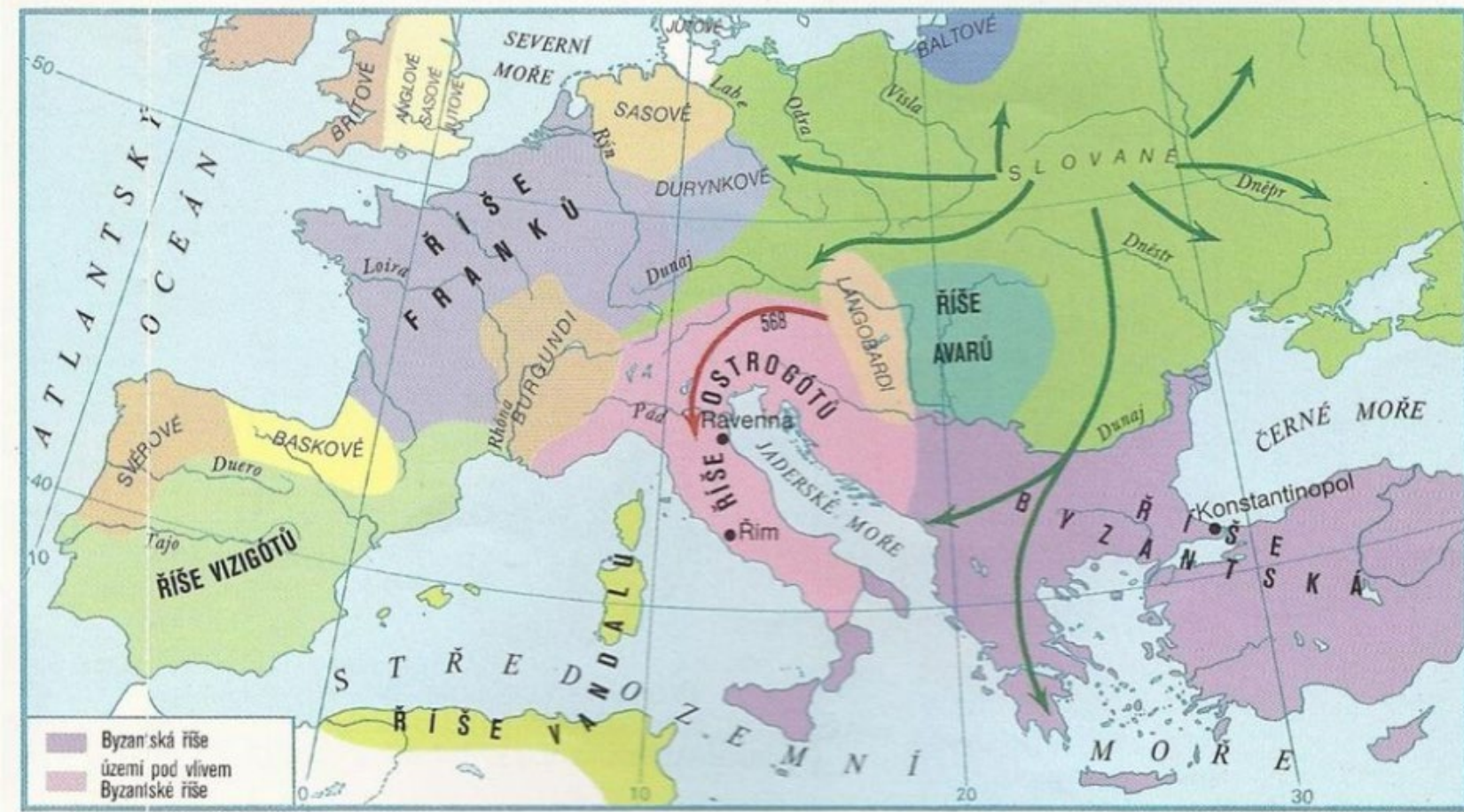
Železné ostruhy vykládané stříbrem a zlatem, hrob
barbarského krále, Mušov (okres Břeclav)
Iron spurs with inlaid silver and gold, tomb of a Barbarian
king, Mušov (Břeclav District)
Foto / Photo: Jaroslav Tejral

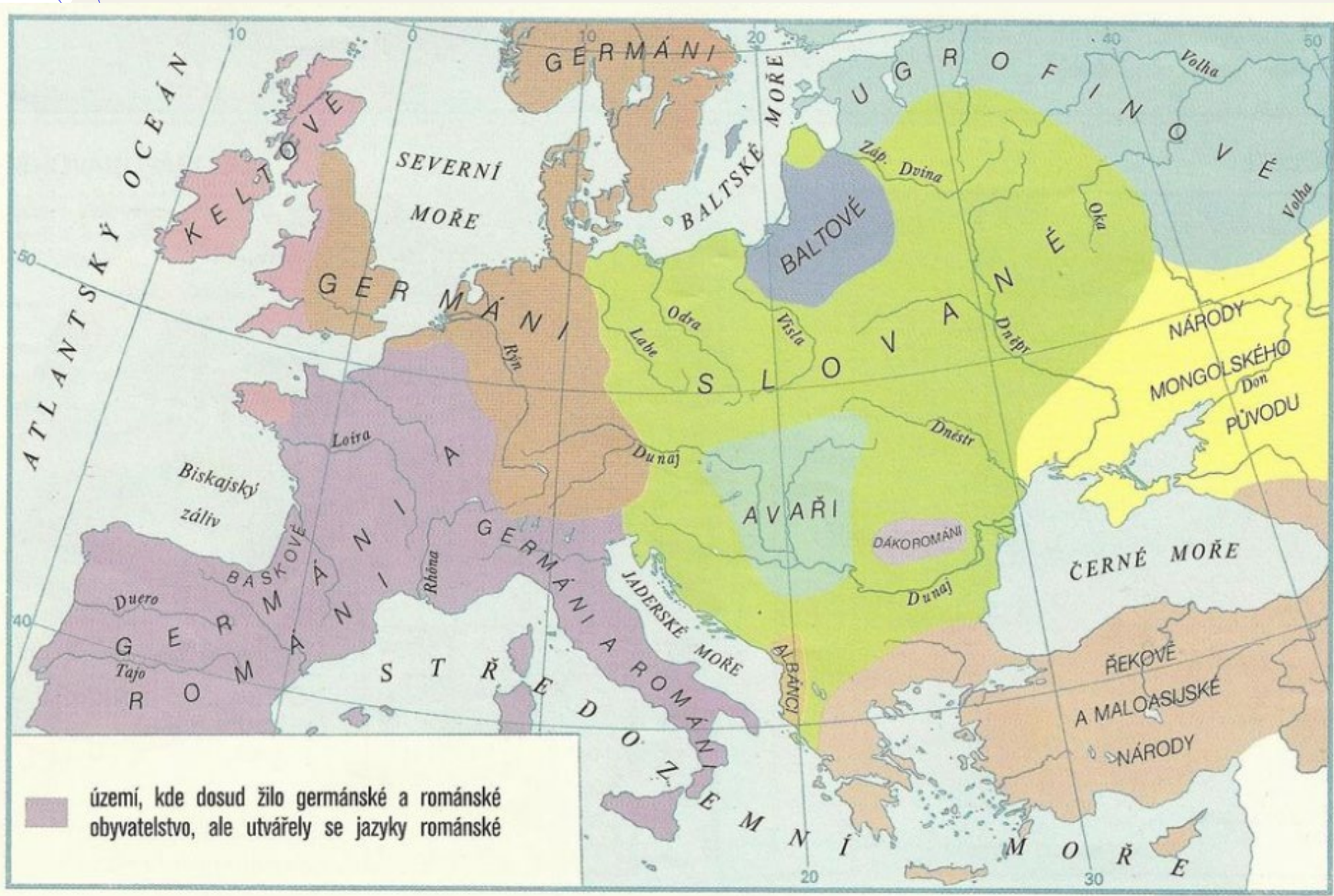
Typ památky Type of monument	Osídlení podle období Settlement by historical eras	
	doba římská Roman Era	období stěhování národů / Era of the Migration Period
osídlení settlement	■	■
pohřebiště burial ground	■	■
bohaté hroby sumptuous tombs	↑	↑
pochodové tábory římského vojska encampments of Roman troops	■	■
římská stavba Roman structure	■	■
depoty deposits	■	■

Zdroj / Source: Národní památkový ústav, Praha.

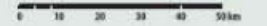

území, kde dosud žilo germánské a románské obyvatelstvo, ale utvářely se jazyky románské

PAMÁTKY OBDOBÍ RANÉHO STŘEDOVĚKU MONUMENTS FROM THE EARLY MIDDLE AGES

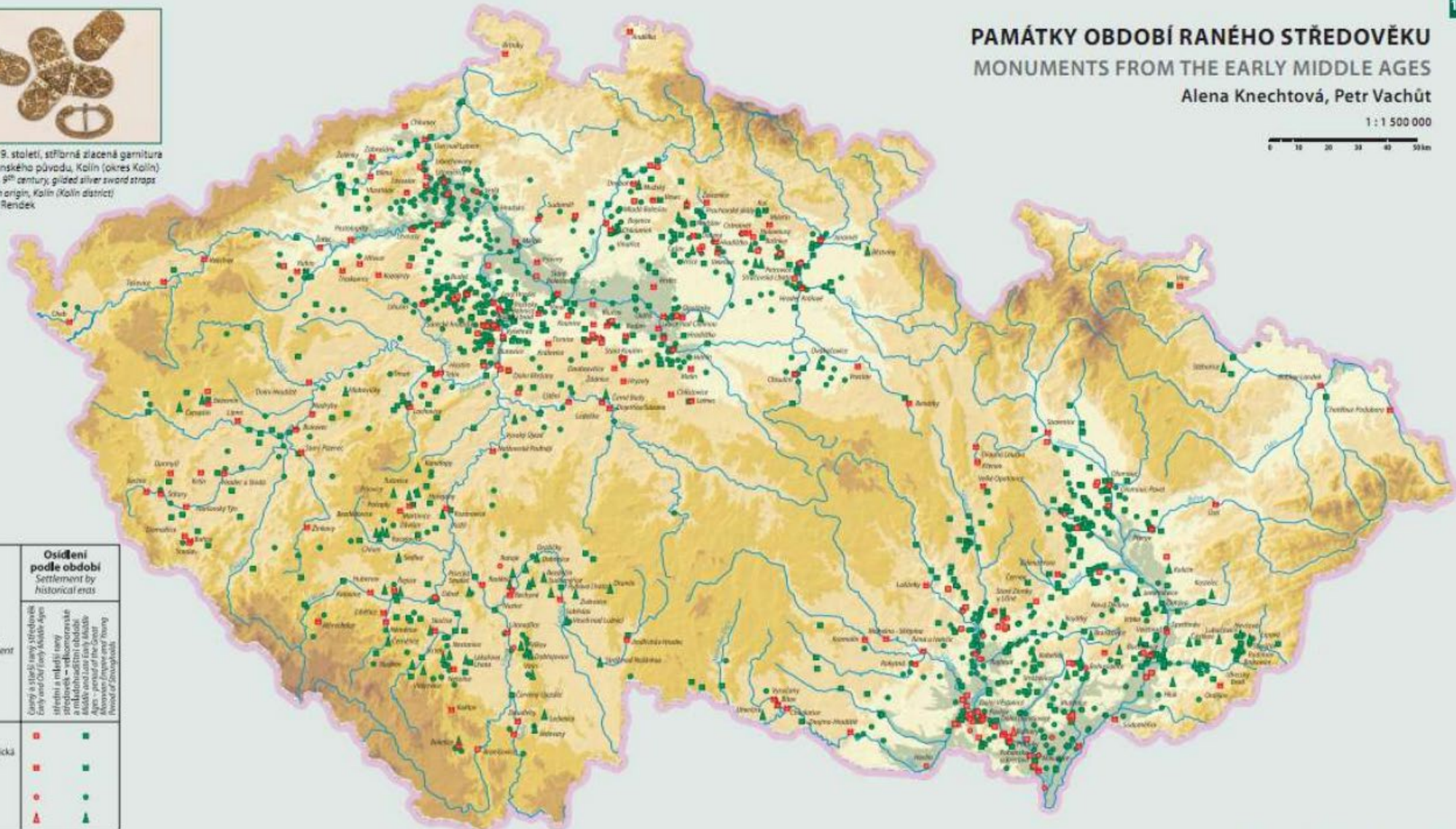
Alena Knechtová, Petr Vachůt

1 : 1 500 000

Raný středověk, 9. století, stříbrná zlačená garnitura
femeni meče franského původu, Kolín (okres Kolín)
Early Middle Ages, 9th century, gilded silver sword straps
filings of Frankish origin, Kolín (Kolín district)
Foto / Photo: Jan Rendek

Osídlení podle období Settlement by historical eras	
Typ památky Type of monument	raný a střední raný středověk Early and Early Middle Ages
	střední a pozdní raný středověk – velkomoravské a následující období Middle and late Early Middle Ages – Moravian Empire and Early Period of Slavdom
osídlení settlement	■ ■
opevněná strategická místa – hradiště strategic fortified sites – hill-forts	■ ■
pohřebiště burial grounds	● ●
rohovníky barrows	▲ ▲

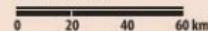

ÚZEMÍ OSÍDLENÉ DO KONCE 12. STOLETÍ

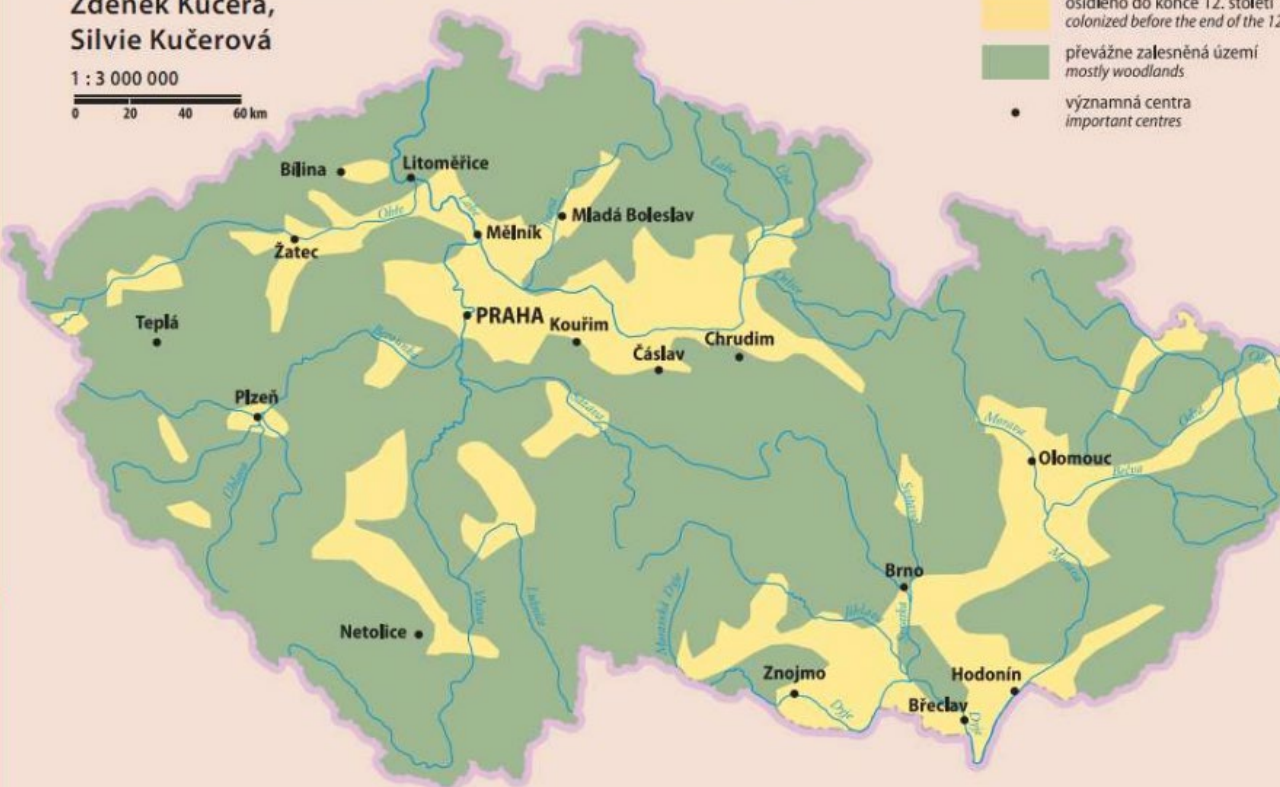
AREAS COLONIZED BEFORE THE END OF THE 12th CENTURY

Zdeněk Kučera,
Silvie Kučerová

1 : 3 000 000

- osídleno do konce 12. století
colonized before the end of the 12th century
- převážně zalesněná území
mostly woodlands
- významná centra
important centres

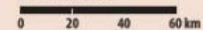
22

OSÍDLOVÁNÍ ÚZEMÍ KOLONIZACÍ VE 13. STOLETÍ

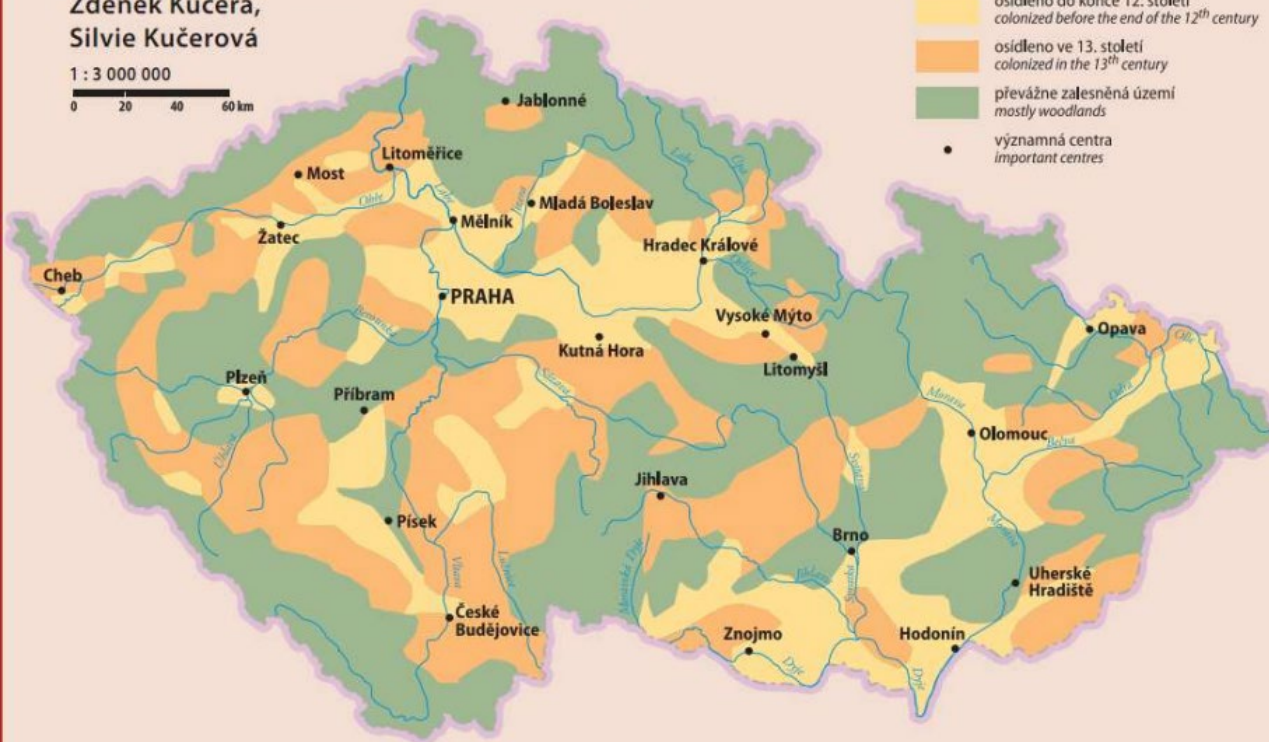
AREAS COLONIZED DURING THE 13th CENTURY

Zdeněk Kučera,
Silvie Kučerová

1 : 3 000 000

- osídleno do konce 12. století
colonized before the end of the 12th century
- osídleno ve 13. století
colonized in the 13th century
- převážně zalesněná území
mostly woodlands
- významná centra
important centres

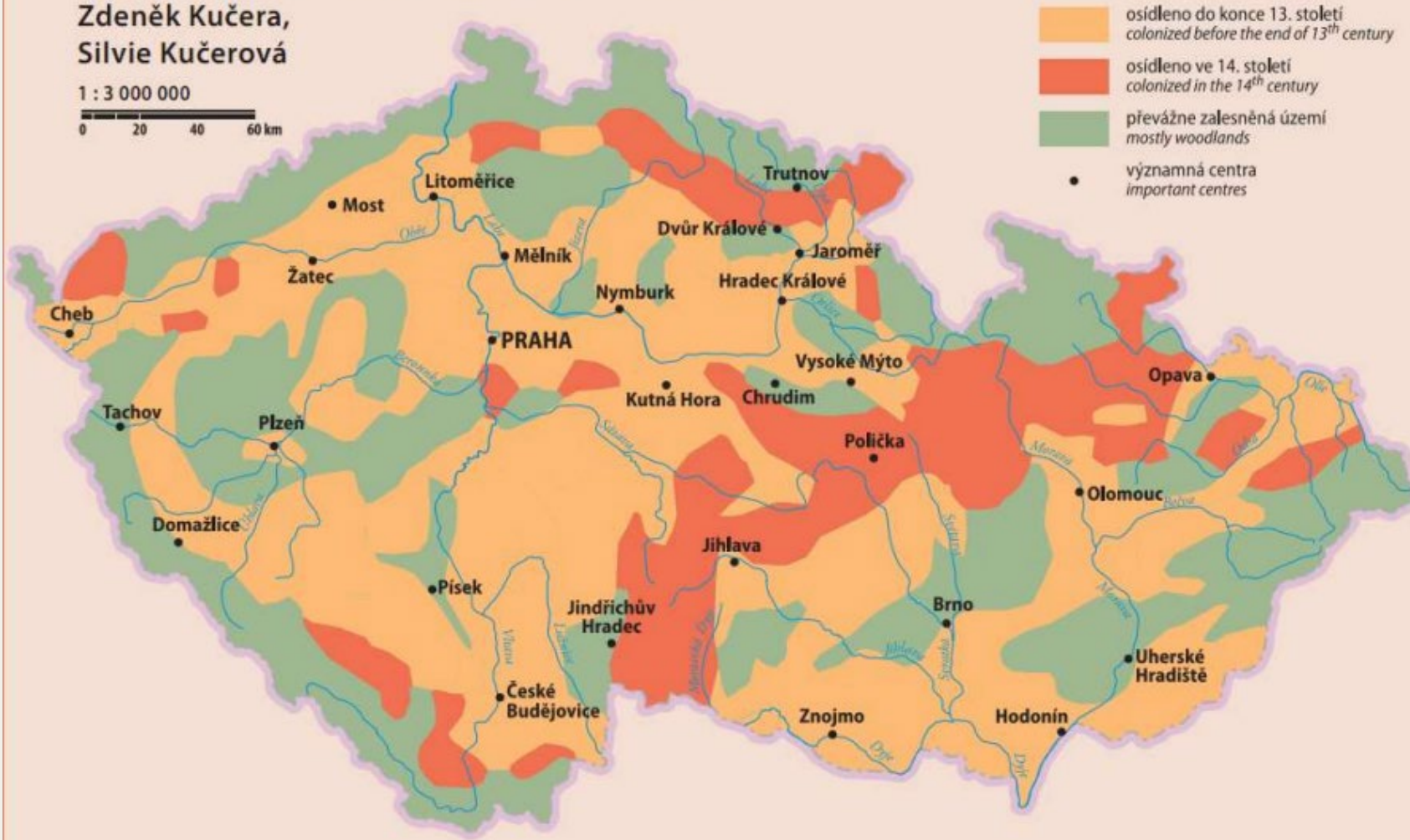
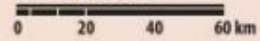

OSÍDLOVÁNÍ ÚZEMÍ KOLONIZACÍ VE 14. STOLETÍ

AREAS COLONIZED DURING THE 14th CENTURY

Zdeněk Kučera,
Silvie Kučerová

1 : 3 000 000

Počátky využívání surovin

Hornictví se řadí k nejstarším druhům lidské činnosti

Od okamžiku, kdy pravěcí lidé někdy před 600 000 či více lety vyrobili první kamenné nástroje, začal jejich trvalý zájem o přírodní zdroje

Zprvu se zajímali o horniny snadno opracovatelné, především o křemeny, křemence a vápence.

Hlavní suroviny sbírali na štěrkopískových pláních a terasách v povodí řek a potoků.

Po jejich vysbírání v nejbližším okolí bylo nutné je uvolňovat z matečné horniny hornickou činností. A tak v rovinatém terénu vznikaly první lomové jámy, na svazích stěnové lomy a ve stráních první krátké štoly. V mladší době kamenné pravěcí horníci pronikali místy až do 10 m hloubek, z šachtic razili chodbice a zajišťovali je výdřevou.

K důlním pracím se používaly kamenné, kostěné i dřevěné nástroje a k dopravě na den sloužily kůže.

Rozdělení pravěku podle surovin

doba kamenná (2 500 000 – 2 400 let př.n.l.),
v bližším rozdělení - paleolit, neolit a krátká
doba měděná (eneolit, resp.chalkolit),

doba bronzová (2 400 – 750 let př.n.l.),

doba železná (750 let př.n.l. až po začátek n.l.)
produktem již byla měkká ocel, znamenala pro
Evropu plné hospodářské a kulturní
osamostatnění a vytváření dějinné civilizace

Doba kamenná

Počátky hornických prací spadají do střední doby kamenné. Jsou známy první vyhloubené šachtice a rozrážky chodeb. Samotné počátky českého hornictví jsou patrně pravěké lomy na krystalické břidlice na Bílém kameni u Sázavy nad Sázavou, provozované i ve středověku.

Vhodným materiálem byly i různé odrůdy rohovce (Brna, v Barrandienu, v Českém např. na východní Moravě a Středohoří aj.) a radiolarit v Karpatech). Kromě sběru kozákovských jaspisů snad již ve starší době kamenné (45 000 let př. n.) jednou z -14 000 let př. n. Z širších surovin byl obsidián či amfibolitu (v povodí Sázavy) mramor již od mladší doby kamenné (4500-2500 let př. n. (Bílý kámen u Sázavy)

Během mladší doby kamenné k nám pronikají měděné a bronzové předměty a před asi 3 800 let př.n.l. v plném rozsahu nahrazuje bronz industrii kamennou.

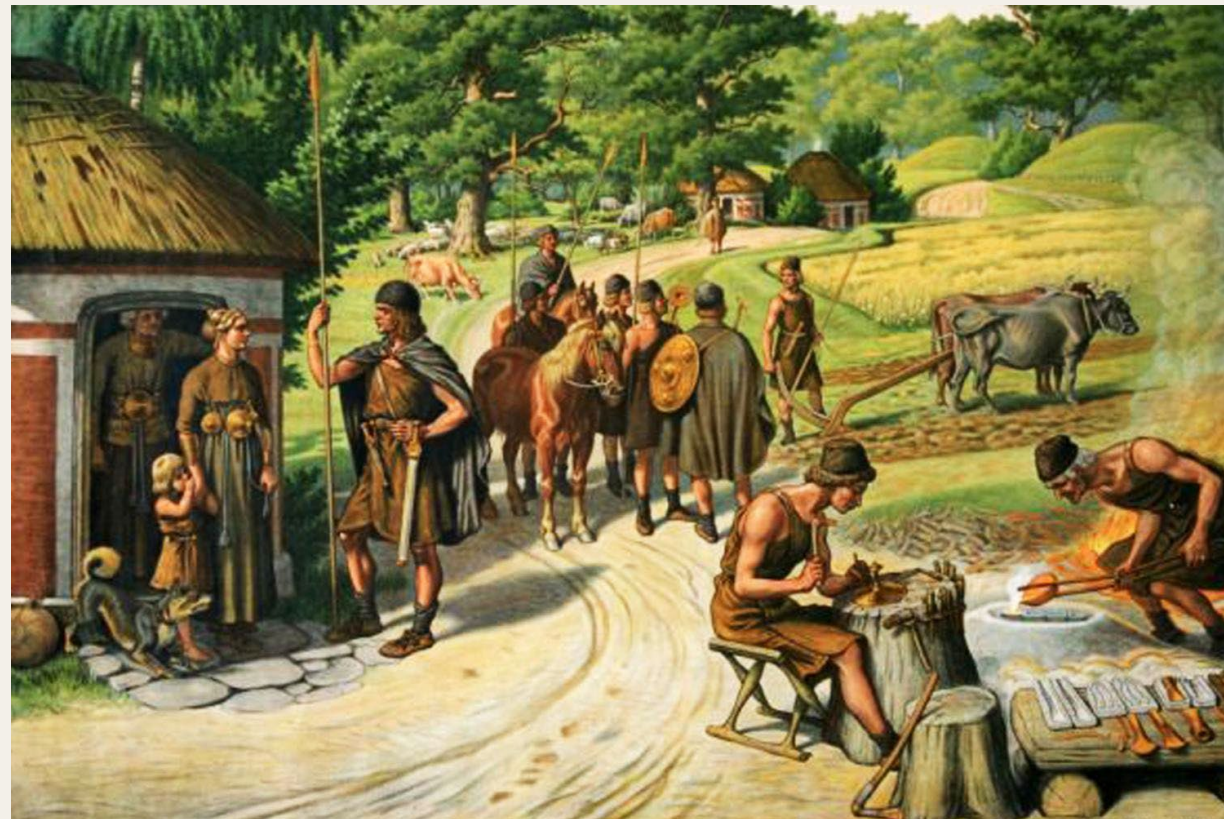

Doba bronzová

Nahradit kámen mohl jen kov vhodných vlastností, užívaný pro hospodářské účely a hlavně pro výrobu zbraní. Takovým kovem nebylo ani zlato nebo stříbro a ani měď, které byly sice dobře kujné, ale příliš měkké, nýbrž slitina mědi s cínem – bronz.

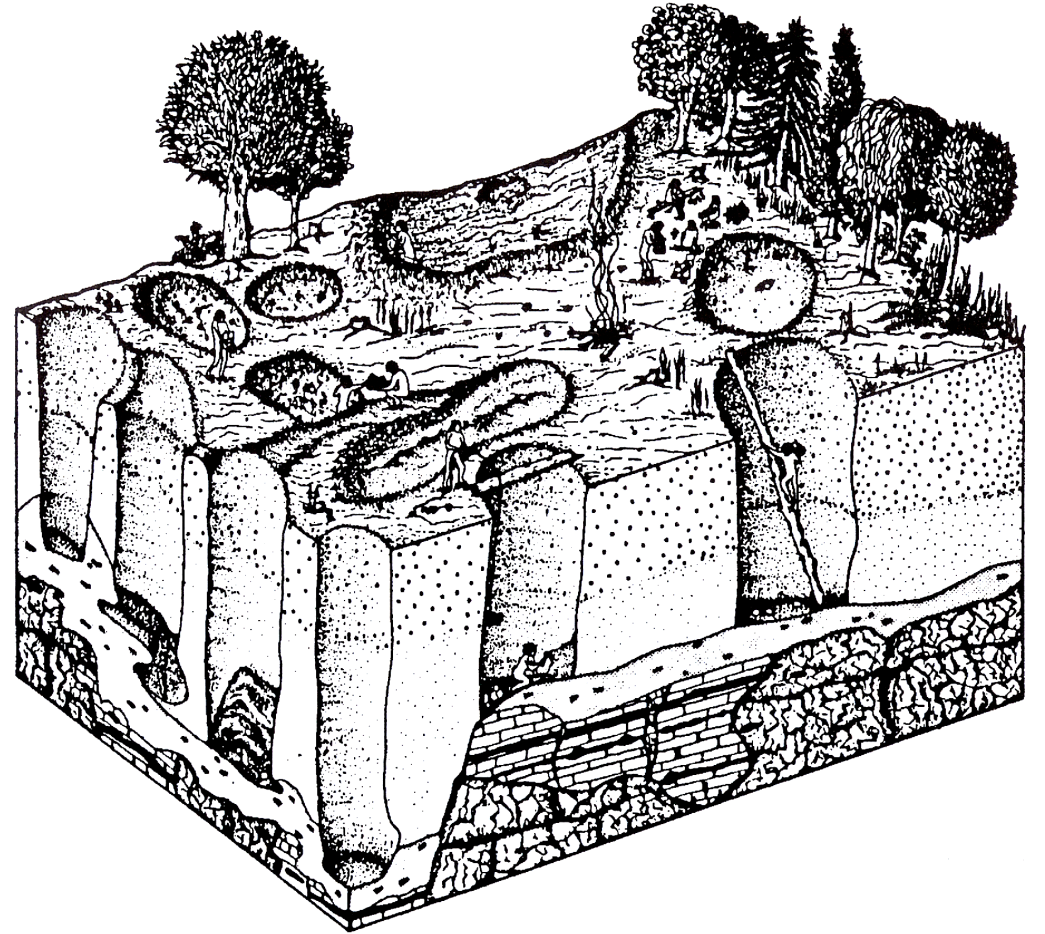
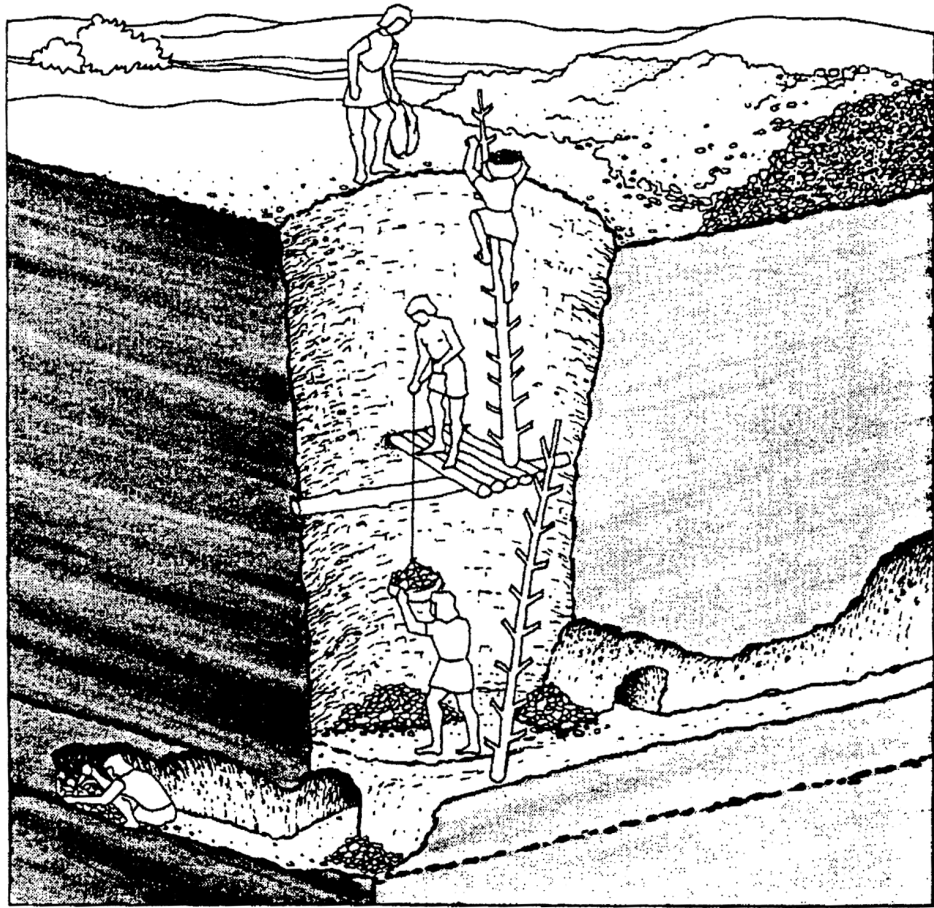
Klíčovými surovinami pro bronzovou industrii byly měď a cín

Počátky nyní již rudného evropského hornictví můžeme hledat na Kypru, kde se začala dobývat měď již v době, kdy ve střední Evropě ještě vládla doba kamenná

Doba bronzová - zdroje

- + Měď: Špania dolina a Smolník (dnes Slovensko) a Mitterberg (dnes Rakousko),
- + Cín: rýžování na obou svazích Krušných hor a Slavkovského lesa s povodím říčky Teplé,
- + Zlato: rýžování v povodí Zlatého potoka na Dobrušsku (tzv. Lužický lid), ve Slezsku v okolí Zlatých Hor (Zukmantl) a v povodí Olešnice a Opavice,
- + Kamenná sůl (halit): solné doly na úpatí Dachsteinu (Rakousko) a v okolí Halle (Německo),
- + Rozvoj dálkového obchodu: předmětem jsou nerostné suroviny, surové kovy, výrobky z kovů,
- + Jantarová stezka: Balt – Vídeň (Dunaj) – Itálie,
- + Solná stezka: z Hallstattu do Čech, • Solná stezka zvaná Česká: Halle – Krušné Hory – Čechy.

Doba halštatská až železná

na přechodnou dobu mezi dobou bronzovou a železnou. Keltové se u nás nejvíce zasloužili o rozvoj těžby železných rud a zpracování železa. Dobývali a zpracovávali mnohé nerostné suroviny. Hutněním železné rudy vyráběli měkké kujné železo. Navíc již znali hrnčířský kruh a patrně začali i s výrobou skla.

Kolem přelomu přepočtu byla vyvrácena keltská nadvláda germánskými nájezdy, ale keltská tradice hornická a hutnická již byla zakořeněna. Udržela se především výroba železa.

V těchto dobách lidé již znali, těžili a zpracovávali nerostné suroviny pro svoji potřebu. Těžené nerostné suroviny se v zásadě neměnily, čekalo se na revoluci, která přišla v 16. Století v Jáchymově a proslavila české hornictví.

Doba železná - zdroje

- + Železo: Adamov (Býčí skála), Dušníky u Prahy, Chýň u Hostovic, Křivoklát, Vozokany, Dolní Píšany, Stradonice na Berounsku, Staré Hradisko na Drahanské vysočině, hutnická osada u Velkých Čicovic na Kladensku, Slatina na Zvoleněvsku,
- + Tuha (grafit): Keltské sídliště Tříšov, okolí Českého Krumlova, okolí Pasovské stezky,
- + Zlato: Modlešovice – nejrozsáhlejší evropské rýžoviště zlata v době laténské a pak i ve 14. století,
- + Lupenité uhlí, tzv. švartna: Slánsko a Novostrašecko – především pro výrobu šperků.

Historická doba do 12. století

Těžba ostatních kovů ztratila v této době svůj dřívější význam. Obnovení rýžování zlata ve větším rozsahu nastalo teprve tisíc let po odchodu Keltů ve stejných lokalitách

V případě železa počet používaných předmětů začíná zvolna růst teprve od 7. století, do té doby stačil pro omezenou výrobu povrchový sběr a těžba oxidických rud. Opětovný rozmach železářství nastal až v 8. století za období Velkomoravské říše (822 - 906).

Nejistá je situace v případě ložisek stříbra. Keltská těžba na našem území není doložena a ani první stříbrné mince - denáry - Přemyslovců a Slavníkovců přibližně do začátku 11. století nejsou pravděpodobně raženy z našeho kovu. Koncem 10. století v Malíně u Kutné Hory pracovala slavníkovská mincovna a také v okolí Příbrami možná začaly být dobývány výchozy některých stříbrnosných žil.

V případě nerudných surovin se do popředí dostal stavební kámen, který měl uplatnění při významných stavbách církevních i světských a při budování hradeb. Na velkomoravských hradištích Mikulčice, Staré Město a Pohansko je doloženo užívání místních surovin, zejména pískovců a vápenců, ale i exotického materiálu (labradoritový porfyrit, svory a ryolity). Jejich požívem byly malty různých typů, pálené z karbonátových hornin s přísadkou osřiva. Na budování hradeb byly užívány dobře dostupné místní horniny kladené nasucho nebo pojené jílem

+ **Historická doba do 12. století**